

Pārskats par pētījumu “Zināšanu uzlabošana par jūras ekosistēmu, jūras vides stāvokli un to ietekmējošām slodzēm”

Juris Aigars (LHEI)

Jūras diena 2022

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA

Eiropas Jūrlietu un
zivsaimniecības fonds

Ievads

- Mēs bieži nevaram un vēl biežāk negribam redzēt to, ka mēs esam daļa no vides kurā dzīvojam – mēs ietekmējam vidi un vide ietekmē mūs
- Nevēlēšanās rēķināties ar vides kapacitāti izturēt mūsu radīto spiedienu, noved pie vairāk vai mazāk dramatiskām sekām
 - Viens no dramatiskākajiem piemēriem – Ziemeļatlantijas menca, kuru zvejoja 1000 vai vairāk gadus un uz kuru balstījās Kanādas un ASV zvejas industrija, “sabruka” 1992.gadā

Ekoloģisko izmaiņu efekti

- Iepriekš pieminētā Ziemeļatlantijas mencu populācijas sabrukšana radīja:
 - Trofisko kaskādi (izzuda vairāk kā 95 % no ekosistēmu regulējošā plēsēja populācijas, kas pie tam neatjaunojas dekādēm) – negatīvie efekti parādās zemākos trofiskos līmeņos.
 - Masīvu bezdarbu – 37 000 zvejnieku un ar zvejniecību saistītu cilvēku 400 piekrastes kopienās palika bez darba.

Šeit var teikt, ka situācijai var pielāgoties un, ka tas arī ir ticis izdarīts. Bet ko tas maksāja un vai tas ir tā vērts? Un ar katru nākošo šādu gadījumu “pielāgošanās” paliek arvien problemātiskāka. Un ir gadījumi, kad “pielāgošanās”

Nav opcija

Kā izvairīties no šādām ļoti nevēlāmām ekosistēmas izmaiņām

- Novērst ietekmi pilnībā nav iespējams
 - Mēs esam patērētāju sabiedrība un nepārtraukti tiecamies kāpināt produktivitāti, celt dzīves līmeni, ražot un lietot arvien vairāk produktus
 - Bez tam mūsu paliek vairāk, attiecīgi pieaug pieprasījums pat nekāpinot individuālo patēriņu
- Vienīgais risinājums ir samazināt antropogēno spiedienu līdz tas nepārsniedz ekosistēmas tolerances sliekšni
 - Tā nu ES plāno tērēt miljonus lai veicinātu “zilo izaugsmi” un radītu jaunus veidus kā izmantot to kas vēl atlicis

Izaicinājums - Izaugsme : Ekosistēmas saglabāšana

- Jūras ekosistēma ir ļoti kompleksa, attiecīgi, efektus nav vienkārši sasaistīt ar slodzēm
- Aktivitātes, kuras rada slodzi uz jūras ekosistēmu, bieži atrodas ģeogrāfiski pilnīgi citā vietā kā to radītās negatīvās sekas
- Analizējot aktivitāšu ietekmes, parasti dominē šauri sektoriāls skatījums uz ietekmēm (netiek analizēta pilna “bilde”, tikai tās fragments)
- Un tikai ļoti retos gadījumos tiek vērtētas sociālas un ekonomiskas sekas

Šai kontekstā, ļoti liela nozīme ir lielu kompleksu pētījumu radītajām zināšanām

Kompleksu zinātnisku pētījumu nepieciešamības atzīšana

- Zinātniskās darbības likuma 35.pants iezīmē nepieciešamību un dod legālo ietvaru lielu un kompleksu zinātnisko pētījumu (Valsts pētījumu programmas) veikšanai valstij prioritārās nozarēs
 - It kā viss ir paredzēts un atrunāts, bet reālā dzīvē teorija reti sakrīt ar praksi – iezīmējas “reālās dzīves risinājumi”

Iepriekšējie kompleksie pētījumi Latvijas ūdeņos

- Pirmais kompleksais pētījums Latvijas ūdeņos - Ziemeļu Ministru Padomes Vides Pētījumu programmas (1993-1997) finansētais “Rīgas līča projekts”
 - Pirmais patiešām kompleksais pētījums Latvijas ūdeņos
- Latvijas Pētījumu programmas KALME un EVIDEnT
 - Katrai no tām bija dažādi mērķi un uzdevumi, uzsvars tomēr bija uz klimatu

Un tad ieradās Jūras direktīva

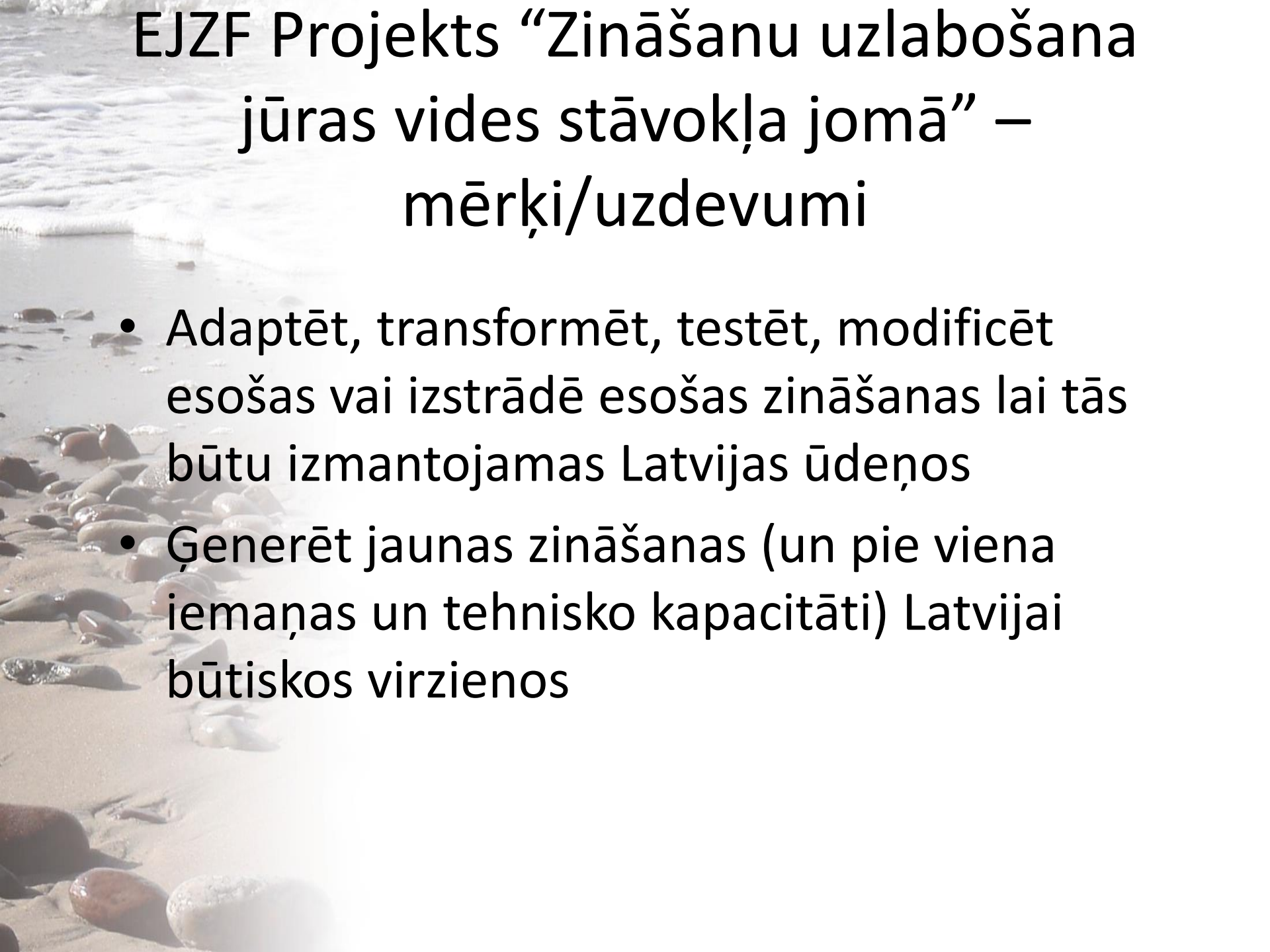
- Jūras direktīvu pieņēma tālajā 2008.gadā ar ambiciozu mērķi aizsargāt jūras ekosistēmu un bioloģisko daudzveidību
- Jūras direktīva ietver 11 kritērijus
- Un Jūras direktīva faktiski atvēra jaunu lappusi jūras pētījumu vēsturē
 - Zināšanu spektrs, dziļums un apjoms, kas bija/ir nepieciešams sekmīgai direktīvas ieviešanai ir patiešām liels

Ieskatam: 2012.gadā FP7 Programma 10 projektiem iztērēja 44 miljonus EUR

Pamatots jautājums – vai uz šī fona mums vajag vēl arī nacionālu programmu

- Pirmkārt ir svarīgi saprast, ka zinātnisko programmu, kā FP7 vai Horizon 2020, projektu pieteikumi un rezultāti tiek vērtēti pēc to zinātniskās ekselences nevis rezultātu izmantojamības
- Attiecīgi, nenovērtējamā teorētisko zināšanu bāze ir jātransformē pielietošanai praksē un jāadaptē vietējiem apstākļiem
 - Un tad izrādās, ka teorija, kas labi strādā Vidusjūrā galīgi atsakās sadarboties Rīgas līcī

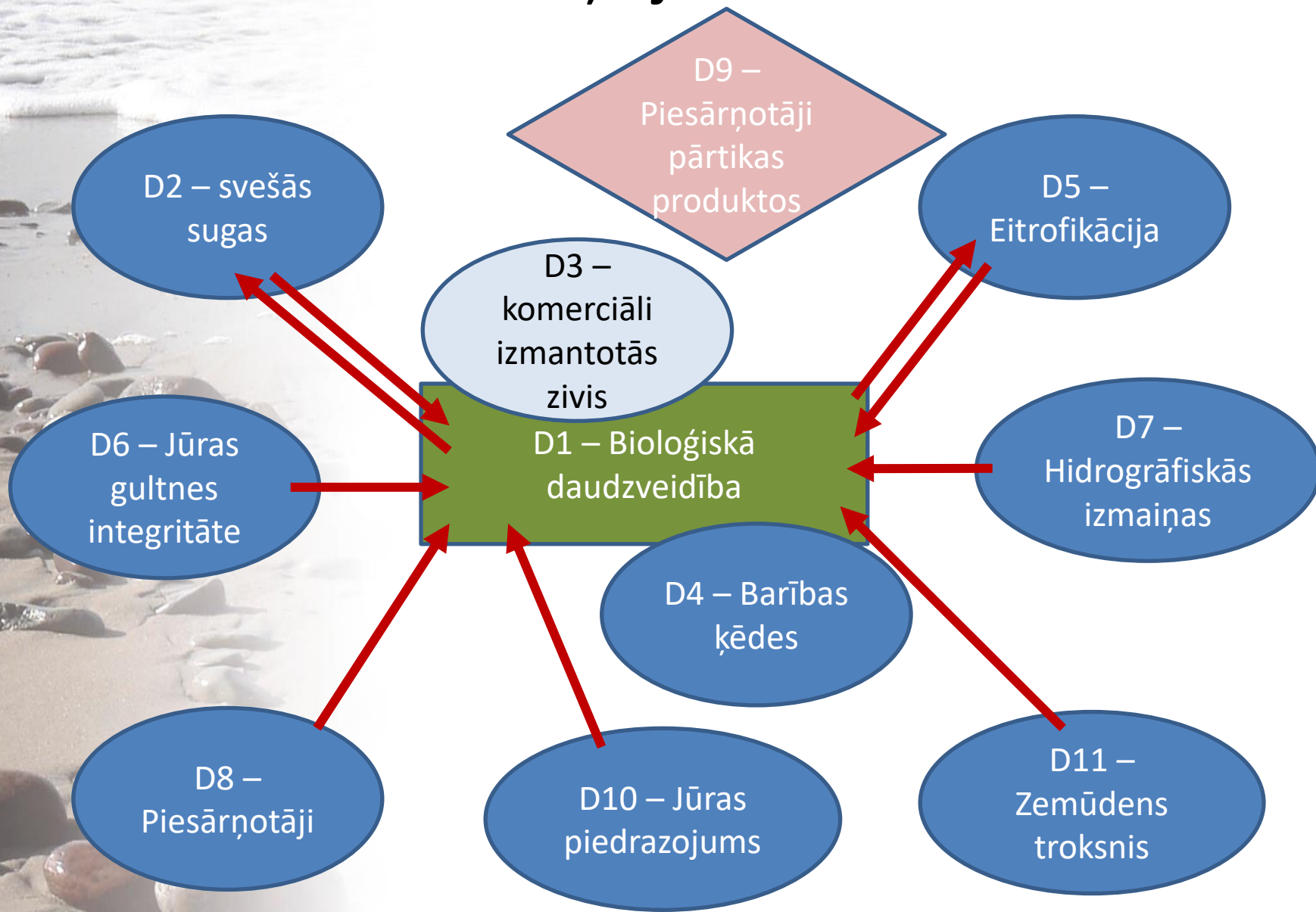
Un kā likums – katrs šāds projekts fokusējas uz kādu šauri definētu ekosistēmas komponenti, vai tieši otrādi, modelē ekosistēmu tik rupjā mērogā, ka “iezūmojot” specifiskā rajonā nevar tikt pie jēdzīga rezultāta

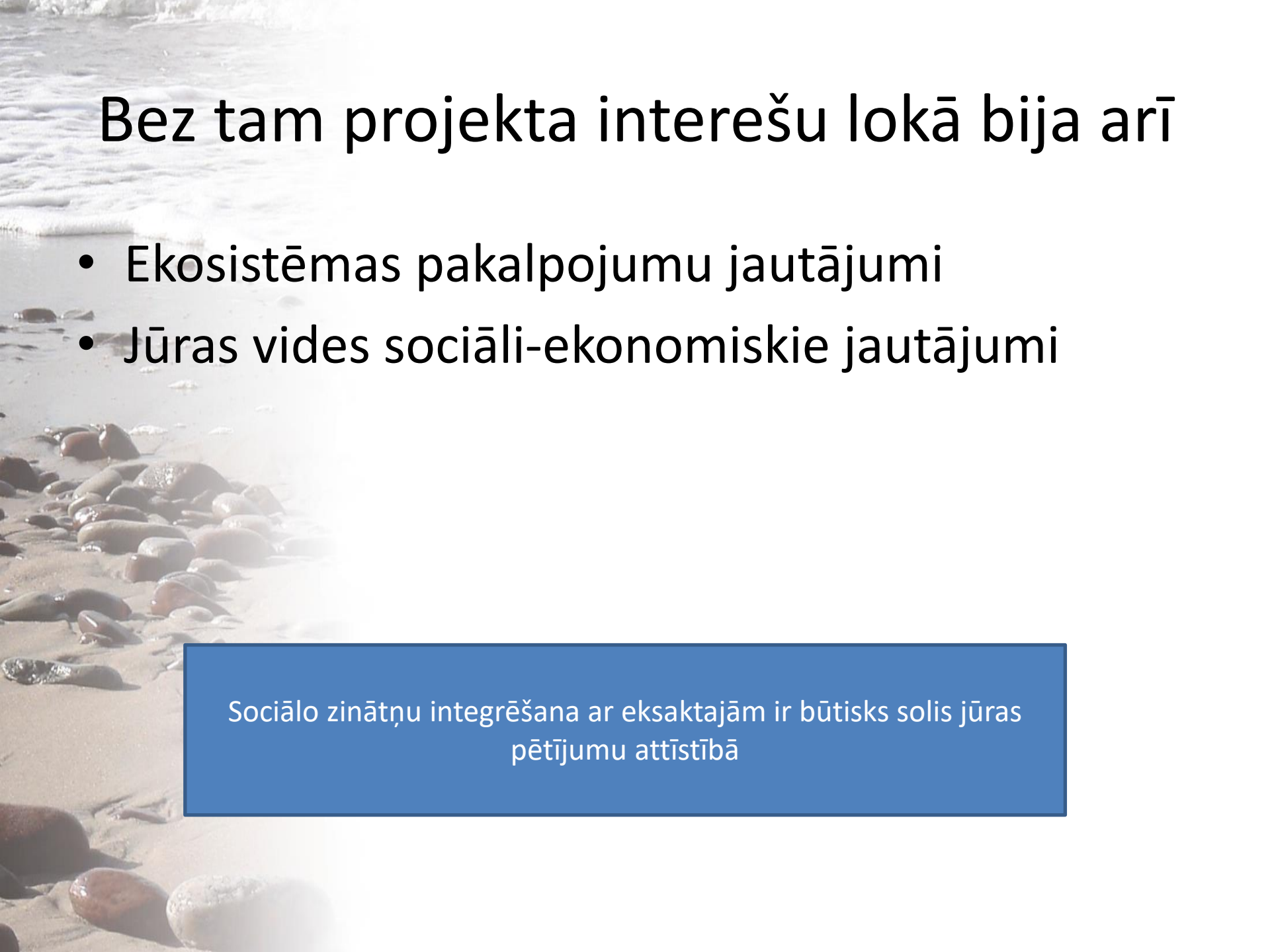

EJZF Projekts “Zināšanu uzlabošana jūras vides stāvokļa jomā” – mērķi/uzdevumi

- Adaptēt, transformēt, testēt, modificēt esošas vai izstrādē esošas zināšanas lai tās būtu izmantojamas Latvijas ūdeņos
- Ģenerēt jaunas zināšanas (un pie viena iemaņas un tehnisko kapacitāti) Latvijai būtiskos virzienos

EJZF Projekts “Zināšanu uzlabošana jūras vides stāvokļa jomā” - shematiski

Bez tam projekta interešu lokā bija arī

- Ekosistēmas pakalpojumu jautājumi
- Jūras vides sociāli-ekonomiskie jautājumi

Sociālo zinātņu integrēšana ar eksaktajām ir būtisks solis jūras pētījumu attīstībā

Vai projekts sasniedza uzstādītos mērķus

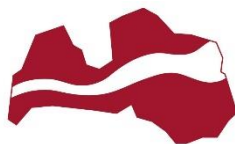
- Projekts deva iespēju būtiski celt zināšanu kapacitāti
 - Pirms projekta mēs lāgā nezinājām ko darīt ar mikroplastmasu, jūras gultnes integritāti un hidrogrāfisko apstākļu izmaiņām
 - Projekts arī deva grūdienu barības ķēžu pētījuma virzienam
- Ne viss izdevās
 - Zemūdens troksnis joprojām ir temats pie kura piestrādāt
 - D9 Piesārņojošās vielas pārtikas produktos visām ES dalībvalstīm (arī Latvijai) joprojām ir grūti integrējams kopējā novērtējumā – pie tā tiek intensīvi strādāts EK darba grupā

Dažas atziņas pēc projekta īstenošanas

- Praksi, ka vides pētījumus kombinē ar sociāliem un ekonomiskiem pētījumiem (kas nemaz nav tik viegli kā izklausās), vajadzētu turpināt. Gala ieguvums ir ļoti vērtīgs.
- “Ekosistēmas pieeja” ir ļoti svarīgs koncepts, pie kura jēgpilnas iedzīvināšanas gan vēl jāpiestrādā.
 - Šeit ir svarīgi pārdomāti ņemt vērā antropogēnās aktivitātes, kur mēs konkurējam par resursu ar jūras iemītniekiem
- Ir ļoti būtiski saprast un novērtēt sugu lomu ekosistēmas stabilitātes nodrošināšanā
 - Ir sugas kas veido biotopus ir sugas kas tos izmanto. Vides aizsardzībā būtu jāfokussējas uz atslēgas sugām un biotopiem.

PALDIES

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA

Eiropas Jūrlietu un
zivsaimniecības fonds

Atbalsta Zemkopības ministrija un Lauku atbalsta dienests